

“Mission-shaped” pastoralteologi?

Ove Conrad Hanssen

I de siste 10-15 år er det, særlig i den engelsktalende verden, vokst fram en ny, praktisk orientert, kritisk refleksjon omkring den kristne kirkes liv og tjeneste i verden. Denne er, på den ene side, motivert ut fra en økende erkjennelse av at de etablerte kirker ikke lenger har den oppslutning som de tidligere har hatt. Men, på den annen side, også ut fra en fornyet konsentrasjon om kirkens apostoliske egenart og det *sendelsesoppdrag* overfor verden som ligger i dette. Dette sendelsesoppdrag har alltid hatt sin plass i en teologisk reflektert ekklesiologi (jf Tjørhom 1999, 33f, 114 og 227-233), men er nå blitt mer praktisk utmyntet som en del av en strategisk refleksjon over tradisjonelle menigheters framtredeelsesformer og arbeidsmetoder.

I en viss forstand kan en si at denne problemstillingen griper tilbake til debatten i økumeniske fora på 1960 tallet, hvor spørsmålet etter kirkens misjonsoppdrag og tjenlige strukturer for denne var sentrale tema.¹ Det er noe underlig at disse spørsmålsstillingene synes å ha spilt en heller beskjeden rolle i den praktisk kirkelige teologi og debatt på 1970- og 80 tallet, men desto mer gledelig at de nå, særlig i engelskspråklig sammenheng, igjen reises med full styrke.

I denne artikkelen ser vi først på hvordan disse perspektivene konkret er tatt opp i aktuell litteratur i engelsk og nordamerikansk sammenheng, for så særlig å konsentrere oss om det pastoralteologiske område. Vi spør om denne nye vektlegging av kirken som *mission-shaped* eller *missional* har fått konsekvenser for forståelsen av, og utformingen, av prestedtjenesten og et pastoralt lederskap i den engelskspråklige verden? Hovedvekten vil her ligge på en presentasjon av fire nye bøker til pastoralteologien fra engelsk/anglikansk kontekst. Avslutningsvis drøfter vi mulige konsekvenser for pastoralteologi og prestedtjeneste i norsk sammenheng.

“Mission-Shaped Church”

I engelsk og anglikansk sammenheng er denne kritiske refleksjon omkring kirkens aktuelle praksis særlig kommet til uttrykk i rapporten *Mission-Shaped Church: church planting and fresh expressions of church in a changing culture* fra 2004 (MSC)). For norske lesere er denne rapporten gitt en forholdsvis fyldig presentasjon i artikkelen “Fra vedlikehold til misjon” (Hanssen 2004, 26-35)² og vi nøyer oss derfor her med noen korte oppsummeringer:

- Et avgjørende punkt er en erkjennelse av at misjonsdimensjonen, eller kirkens sendelsesoppdrag, hører nøye sammen med ekklesiologien, og at misjon derfor må tenkes sentralt inn i kirkens grunnleggende selvforståelse.
- Framveksten av et flerkulturelt samfunn i de fleste vesteuropeiske land må føre til den erkjennelse at misjon, også i Europa, nå må være *cross-cultural* og kontekstuellet orientert.
- I denne, kontekstuellet orienterte, misjon må en tillate en mye større fleksibilitet og et større mangfold i typen av menigheter. De tradisjonelle soknemenighetene vil framdeles være meget viktige, men også disse må, ved siden av å være villige til å se ulike typer av *fresh expressions of church* innen sine gamle soknegrenser, også vise vilje til omfattende endringer.

Denne rapporten har, helt fra den ble presentert på Church of Englands (CofE) kirkemøte i februar 2004, fått en meget positiv mottakelse. Noen kritiske røster har naturligvis hevet seg,

---

¹ En kortfattet presentasjon av denne debatten gis i Hanssen (2006: 10f.).

² Jf også de to foredragene av biskop Graham Cray (2006), som ledet gruppen bak rapporten.

jf John M. Hull, *Mission-Shaped Church. A Theological Response* (2006), som særlig etterlyser en grundigere teologisk refleksjon om kring forholdet mellom ekklesiologi, misjon og Guds rike. Han slutter seg allikevel til de praktiske perspektivene i boken og dannelsen av *fresh expressions of church* ved siden av “re-vitalized local congregations of the more traditional type” (ix). Også dette at rapporten i stor utstrekning gjenspeiler en tenkning relatert til urbane områder er blitt kritisert. Svært mange anglikanske menigheter befinner seg i mer landlige (rural) områder, hvor de sosiale og kulturelle forhold ofte er annerledes enn i de store byområdene. Disse spørsmålene er tatt på alvor i flere nyere bøker som således supplerer rapporten på en god måte, *mission-shaped and rural. growing churches in the countryside* (Sally Gaze 2006) og særlig *God-Shaped Mission: Theological and Practical Perspectives from the Rural Church* (Alan Smith 2008). En svakhet, som ellers er påpekt av flere, handler om at boken har sin hovedvekt på hva en menighet er kalt til å *gjøre*, altså et aktivitetsperspektiv, og i mindre utstrekning på hva den er kalt til å *være*, et værensperspektiv (Smith 2008, 50-61).

Når rapporten allikevel har fått et slikt gjennomslag og en så omfattende utbredelse, bare i løpet av det første halvannet år ble den solgt i 16000 eksemplarer, henger det utvilsomt sammen med at den hadde sterk støtte i toppledelsen i CofE. Ikke minst framsto erkebiskopen av Canterbury, Rowan Williams, som en engasjert støttespiller. Hans utsagn om behovet for “a mixed economy of churches” er da også, sammen med begrepet *mission-shaped*, blitt noe av et slagord i engelsk kirkeliv.

For å fremme rapportens anbefalinger, og å hjelpe med å sette disse ut i praksis, er det opprettet studiegrupper rundt om i bispedømmene og en egen stiftelse med betegnelsen *fresh expressions* under ledelse av den vel ansette teologen Steven Croft, jf www.freshexpressions.org.uk. Her kan ulike grupper og menigheter registrere sine forsøk på å plante nye menigheter, og de kan få råd om materiell og samlinger som gir konkret hjelp til dette.³ Også på litteraturfronten har MSC rapporten, eller retttere; den prosess av nytenkning som denne er en del av, medført stor kreativitet. Church House Publishing, som er CofE’s offisielle forlag, har startet utgivelsen av to serier med stor relevans for oppfølgingen av de problemstillinger som nå er satt på dagsorden i kirken. I den første, med samlebetegnelsen *Explorations*, er det siden 2002 utgitt 7 bøker.⁴ En annen serie har selve det programmatisk uttrykket *mission-shaped* i selve tittelen, og omfatter en rekke aktuelle sider av kirkens liv og tjeneste⁵.

Som en ser pågår det en omfattende prosess med å gjennomtenke og konkretisere konsekvensene av et *mission-shaped church* konsept på ulike områder av kirkens liv.

“Missional Church”

Fra den andre siden av Atlanterhavet er en liknende problemstilling blitt utmyntet i begrepet *missional church*.⁶ Til selve begrepet kan en si at det *misjonale*, til forskjell fra det mer

---

³ Et par spesialstudier gir allerede et godt inntrykk av hva som skjer på dette område, jf Ian Mobsby (2006) og Eleanor Williams (2008). En forholdsvis bred innføring i den internasjonale utviklingen gis på norsk i Hanssen (2/2007).

⁴ Se til en presentasjon av de fem første av disse i Hanssen (1/2007). De to nyeste, begge med Steven Croft som utgiver: *The Future of the Parish System. Shaping the Church of England for the 21st Century* (2006) og *Mission-shaped Questions. Defining issues for today’s Church* (2008) demonstrerer hvilken bredde og tyngde det nå er blitt i debatten i England. Her er det samlet artikler og foredrag av ledende teologer og samfunnsforskere som alle synes å være levende opptatt av kirkens framtid.

⁵ Se Paul Bayes and Tim Sledge m.fl. (2006); Margaret Whithers (2006); Sally Gaze (2006); Susan Hope (2006); Tim Sudworth m.fl.(2007) etc., jf også Martin Robinson, *Planting Mission-Shaped Churches Today* (2006).

⁶ Til en introduksjon til denne tenkningen, og den mest aktuelle litteraturen, i norsk sammenheng, jf Jørgensen (2004); Engelsviken (2004) og Hegstad (2007, særlig s20-22).

vanlige *misjonerende*, er en værensbeskrivelse mer enn en aktivitetsbeskrivelse. En kirke med en misjonal selvforståelse driver ikke misjon som én blant mange andre aktiviteter. Den ser misjon, forstått som sendelse til verden med evangeliet, som et grunnleggende perspektiv på alt den gjør.

Også i Nord-Amerika står mange av de etablerte kirkene overfor store utfordringer i forhold til den sekulære kulturen, og mange er i tilbakegang. Det er denne erkjennelse som, sammen med en større vekt på forholdet mellom ekklesiologi og missiologi, har avfødt *missional church* bevegelsen eller konseptet. I den kritiske, og teologiske, refleksjonen omkring ekklesiologien i denne sammenhengen spiller tanken om *kirkens stadig pågående omvendelse* (*ecclesia semper reformanda*) en viktig rolle (Guder 1999), i den forstand at det må pågå en kontinuerlig selvkritikk og selvransakelse innenfor kirken. Og det kritiske spørsmål er: er det å i vareta egne interesser, maktposisjoner, ordninger og tradisjoner blitt viktigere enn å vektlegge sendelsen til verden med evangeliet? Darrell Guder går så langt som til å hevde at kirker som er bundet opp av sine egeninteresser og tradisjoner, på en slik måte at de hindres i realisere sitt sendelsesoppdrag, står i fare for å representere “a reductionist gospel”.

Det synes videre klart for “ideologene” innen denne bevegelsen at en slik kontinuerlig omvendelse, og selvransakelse, kun er mulig i kirker og menigheter hvor det utøves et bevisst lederskap. Et lederskap som både har en realistisk forståelse av de utfordringer kirkene står overfor i samtidskulturen, og klare visjoner av hva som er kirkens uoppgevelige og påtrengende oppdrag. I mye av den aktuelle litteraturen er derfor lederskapstenkning, og det vi tradisjonelt ville kalle pastoralteologi, integrert i drøftingen av den misjonale kirke. Vi nevner allikevel et par spesialarbeider til dette.

Engelskmannen og anglikaneren Eddie Gibbs har tilbrakt store deler av sitt liv i USA og kjenner situasjonen vel på begge sider av Atlanterhavet. I sin viktige bok *LeadershipNext. Changing Leaders in a changing Culture* (2005) sier han, “The primary task of the leader is to reconnect ecclesiology and missiology in order that the church be defined first and foremost by its God-given mission” (s38). For mange prester og ledere over 40 gjelder det således at de ikke bare må lære seg nye ting om lederskap, men også “avlære seg” “are unlearning” det de tidligere har lært om et hierarkisk, kontrollerende lederskap. Denne boken representerer således et visst oppgjør med noen tradisjonelle lederskapsmodeller, og for så vidt med en tradisjonell pastoralteologi, samtidig som den søker å peke framover, blant annet ved hjelp av begreper som *inclusive, relational* og *servant leadership*.

Mye av lederskapstenkningen innen *missional church* konseptet summeres opp i boken *The Missional Leader. Equipping your Church to reach a changing World* (2006) av Alan J. Roxburgh og Fred Romanuk. Her beskrives en utvikling innen pastoral lederskapstenkning i USA langs følgende linjer:

Pastoral leadership as an identity that participates in forming an alternative society of God's kingdom has been largely abandoned in favor of the caregiving identity. [...]

Even though the caregiving pastoral model of leadership has been dominant, it is being rapidly displaced by an entrepreneurial model. [...]

In this book we offer an alternative model of the missional leader who is a cultivator of an environment that discerns God's activities among the congregation and in its context. It is leadership that cultivates the practice of indwelling Scripture and of discovering places for excitement and risk as people discover that the Spirit of God's life-giving future in Jesus is among them (jf særlig s27)

Vi er vel kjent med en amerikansk pastoralteologi som legger vekt på *caregiving* og *counseling*. Og likeså med *an entrepreneurial model*, ledere med sterke og klare visjoner som bygger store og målrettede menigheter. Den *misjonale leder* defineres i denne boken primært som en **kultivator**, som en person som primært er opptatt av å oppdage, oppmuntre og utløse

de gaver som foreligger i hele menigheten som Guds folk. Og av å skape et miljø (*an environment*) hvor alle våger å ta i bruk sine skapende evner, og å være åpne for Guds Ånds inspirasjon og veiledning, i et inkluderende samarbeide for å bygge menighet. Og for å nå verden med evangeliet. Med en terminologi som er kjent fra norsk sammenheng (Skjevesland 1999), kan en si at pastoralteologien, eller lederskapstenkingen, her løftes ut av *et klerikalt paradigme* og søkes nyformulert innen rammen av et *ekkesialt paradigme*. Det vil si: det er ikke så mye prestens eller lederens oppdrag og oppgaver som står i sentrum, men selve menighetens kall og sendelse. Og spørsmålet etter hvordan presten, eller lederen, kan samvirke med og inspirere hele menigheten til å leve ut denne sendelse.

Før vi forlater den nordamerikanske konteksten nevner vi at det her også foreligger interessante innspill fra romersk-katolsk hold, med synspunkter som ligger nært opp til *missional church* konseptet. Jf et par sitater fra Robert S. Rivers, *From Maintenance to Mission. Evangelization and the Revitalization of the Parish* (2005): “Evangelization is the Church’s deepest identity because our God is a missionary God” (61-75) og “Pastors organize parishes for evangelization by communicating a vision, managing for results, and providing administrative support” (195-223).

Konsekvenser av MSC for presteutdanning og pastoralteologi?

Om vi nå vender tilbake til den engelske sammenheng, og til MSC rapporten, er det interessant å spørre om det her foreligger føringer for, eller perspektiver på, presteutdannelsen og på pastoralteologien. Til det er det bare å svare et helt klart ja! Både i selve rapporten, og i andre bøker som er blitt til i den samme prosess av nytenkning, er det en helt klar forutsetning at den praktiske gjennomføring av rapportens intensjoner medfører store utfordringer for lederskapet, både ordinert og lek, innen kirken. Om vi her konsentrerer oss om det ordinerte lederskap ser en utfordringer på tre områder:

- Når det gjelder utvelgelse av personer til presteutdanning og ordinasjon. Av de ni nå aktuelle *selection criteria for ministry*⁷ er særlig to nye kommet til de siste årene. De dreier seg særlig om evne til samarbeidende og utrustende lederskap, og om en klar forståelse av nødvendigheten av misjon og evangelisering i en endret kultursituasjon. Jf her også kapitlet *Clergy selection and training for a missionary Church* hos Bob Jackson (2005), hvor også behovet for å rekruttere yngre mennesker inn i prestatjenesten framheves. Undersøkelser viser at det er menigheter med prester under 40 år som best klarer å omstille seg.
- For det andre dreier det seg om selve utdannelsen av prester. Den anglikanske kirke har allerede ulike modeller for presteutdanning, og rekrutterer de fleste av sine prester blant mennesker med erfaring fra ulike typer av yrkesliv og med aktiv bakgrunn i menighetsarbeide. I MCS rapporten framheves det at alle som skal inn i en kirkelig tjeneste nå må gjøres fortrolige med *cross-cultural evangelism*, og at det må utvikles typer av presteutdanning hvor ‘*on the job*’ training i evangelisering blir vanlig (s 147f.). En ledende menighetsanalytiker sier det slik, “Theology and biblical studies cannot be abandoned, but they need to be woven into a training programme for missional leaders.” (Jackson 2005,123)⁸ CofE har da også begynt å utvikle et program for *mixed-mode pioneer ordinands* hvor studentene hele tiden bor og arbeider i en spesiell menighet. Her står de under veiledning av en prest og har, ved siden av sin tjeneste, ukentlige studiedager og regelmessige opphold ved et teologisk college.

---

⁷ Jf Pritchard (2007: 2ff.).

⁸ Jackson (2005:123).

Ellers har *formation* perspektivet (*formatio*), lenge spilt en rolle i anglikansk presteutdannelse. Dette gjenspeiles også i den nye litteraturen til presteutdannelsen.⁹

- Et tredje område har naturligvis å gjøre med å utvikle en pastoralteologi og ulike typer av etterutdannelse, *continuing ministerial education*, som gjenspeiler den nytenkning som nå foreligger og de konsekvenser dette må få for prestedtjenesten i alle typer av menigheter. Det er dette vi særlig vil konsentrere oss om i siste del av denne artikkelen.

Lærebøker i pastoralteologi i engelsk kontekst.

Foreløpig er det ikke, så vidt denne forfatter har registrert, kommet noen bok med tittelen *mission-shaped pastoral theology* eller *mission-shaped priests*. Men flere av de bøker vi allerede har nevnt gir interessante innspill til utformingen av prestedtjenesten i den nå aktuelle historiske og kulturelle kontekst. Ikke minst er dette tilfelle i den nevnte bok av Jackson (2005). Et viktig poeng hos ham er at prester nå må kunne lede an i endringsprosesser i tradisjonelle menigheter. Ikke fordi endringer er noe mål i seg selv, men fordi det er helt nødvendig for å overleve. Riktignok kan endringer være smertefulle, men, sier han: “Most churches need to make a choice between having a comfortable death or an uncomfortable life” (58).

Boken *mission-shaped spirituality* (2006) av Susan Hope har et videre sikte enn prester og ledere. Vi kan si at det dreier seg om en spiritualitet for hele Guds folk, det hun kaller en *apostolisk spiritualitet*. Her møter vi en erfaren prest som i høy grad er opptatt av å inspirere menigheter til kreativitet og nytenkning for å nå kirkeuvante og å sette kirkens sendelsesoppdrag ut i livet. Og som selv er med helt i første linje når det gjelder ulike former for evangelisering. Når det gjelder prester og ledere blir det en viktig oppgave for disse å lede menighetene ut i det hun kaller “an apostolic adventure”. En spennende, og kanskje farefull, reise hvor en søker, etter forbilde av Jesus og apostlene, å krysse ulike sosiale og kulturelle grenser og våger å ta risikoen med å mislykkes i noen situasjoner.

Men den anglikanske kirke har en lang tradisjon med bøker som særlig berører den ordinerte prestedtjeneste og som, i vid forstand, kan kalles lærebøker i pastoralteologi. Av klassikere fra 1960-70 tallet nevner vi John R. W. Stott, *The Preachers Portrait. Some New Testament Word Pictures* (1961) som dreier seg om mye mer enn forkynnelse fra prekestolen. Videre Michael Ramsey, *The Christian Priest Today* (1972). Det nye, reviderte, opplaget av denne i 1985 er særlig motivert av den økende vektlegging av lekfolkets tjeneste og “the role of the priest in encouraging this ministry” (1985:ix).

På 1990 tallet er det publisert en rekke betydelige bøker, vi nevner: Francis Dewar, *Called or Collared. An Alternative Approach to Vocation* (1991), ny utgave i 2000, særlig motivert ut fra spørsmålet om kvinners tjeneste; Robin Greenwood, *Transforming Priesthood* (1994); Alastair Redfern, *Ministry and Priesthood* (1999) og Steven Croft, *Ministry in Three Dimensions* (1999). Flere av disse gjenspeiler, i ulik grad, noen av de perspektiver som er presentert i MSC rapporten. Vi konsentrerer oss i fortsettelsen allikevel om bøker som er utgitt litt inn på 2000 tallet, og hvor en vel kan forvente at viktige elementer i den prosess som ledet fram til rapporten kommer til uttrykk?

Fire nye bøker til pastoralteologien

Spørsmålene vi tar med oss inn i arbeidet med disse fire nye lærebøker i pastoralteologi, igjen er dette begrepet brukt i noe vid forstand, er da som følger:

i hvor stor utstrekning gjenspeiles *mission-shaped church* konseptet og åpenheten for *fresh expressions* og *a mixed economy of churches* i disse bøkene? Og hvilke konsekvenser får

---

⁹ Se for eksempel, Steven Croft and Roger Walton, *Learning for Ministry. Making the most of study and training* (2005: 68-78).

dette for profileringen av prestatjenesten? Kan en i noen av disse finne en *mission-shaped* pastoralteologi?

Først gis en generell presentasjon av disse fire bøkene, mens vi deretter spør mer systematisk etter den missiologiske profilering og åpenheten for ekklesiologisk nytenkning.

Vi begynner med boken *Being a Priest Today. Exploring priestly identity* (xii+237s), først utgitt i 2002 av Christoffer Cocksworth og Rosalind Brown. De har begge erfaring fra utdanning av prester, Cocksworth er etter at boken ble utgitt også blitt rektor ved Ridley Hall i Cambridge, og tiltrer sommeren 2008 som “diocesan bishop” i Coventry. Brown, som har bakgrunn i den episkopale kirke i USA, har fått en stilling ved katedralen i Durham. Boken har fått god mottakelse og stor utbredelse, innen to år var den trykket opp i fire utgaver. Den er også blitt rost for å representere en god kombinasjon av akademisk lærdom og aktuell kirkelig praksis, Cocksworth har sin styrke innen liturgihistorie og liturgisk teologi¹⁰ og Brown som hymnolog og salmedikter¹¹.

Boken kan synes noe tradisjonell i sin oppbygning, tre hoveddeler med tre underavsnitt, eller kapitler, hver, og de ulike overskrifter kan gi inntrykk av at det i stor utstrekning er prestens person og tjeneste som står i sentrum for interessen:

The Root of priestly life

1. Being Called
2. Being for the Other
3. Being for God

The Shape of priestly life

4. Being for Worship
5. Being for the Word
6. Being for Prayer

The Fruit of priestly life

7. Being for Holiness
8. Being for Reconciliation
9. Being for Blessing

Det er svært mye verdifullt i denne boken, ikke minst om ordinasjonens historiske bakgrunn og innhold, prestens eget åndelige liv og om ulike tradisjonelle sider ved prestatjenesten. Mest interessant fra vårt perspektiv er imidlertid den revisjon og bearbeiding som er skjedd med henblikk på den nye utgaven i 2006. Her er det helt tydelig at det er impulser fra MSC rapporten og den nye missiologiske bevissthet innen CofE som har slått inn.

Paul Avis er en av ekspertene på ekklesiologi innen den anglikanske kirke,¹² generalsekretær for mellomkirkelig råd i CofE og leder av et *Centre for the Study of the Christian Church*. I 2005 utgav han den spennende boken *A Ministry shaped by Mission* (xvi+129s). Denne har ikke det samme omfattende sikte som den først omtalte, men er særlig preget av to hovedperspektiver (vii):

- “to show what ministry is *for* by integrating it with what the Church is *for*.”
- “it explores the pivotal connection between ministry and mission.”

Han understreker at begrepet *ministry* her ikke bare brukes om den ordinerte tjeneste, men inkluderer også alle typer av lek tjeneste i dette. Allikevel er det et viktig poeng i boken å profilere den ordinerte tjeneste på en balansert måte, og i et kirkehistorisk og økumenisk perspektiv. En merker også i denne boken noe av det engasjement som preger MSC

---

¹⁰ Jf særlig hans bok; *Holy, Holy, Holy. Worshipping the Trinitarian God* (1997).

¹¹ En rekke av hennes salmer er gjengitt i boken.

¹² Jf, for eksempel, hans bøker; *The Anglican Understanding of the Church. An Introduction* (2000) og *A Church Drawing Near. Spirituality and Mission in a Post-Christian Culture* (2003).

rapporten. Det er som om store deler av CofE nå er våknet opp til å se med friske øyne og til å sette navn på den kritiske situasjon som har utviklet seg i forholdet mellom kirken og samfunnet. Avis sier således om sin bok: “[it] is impelled by the urgency of our missionary situation in the West, in a culture that is increasingly being torn away from its Christian moorings by powerful secular and non-Christian currents.” (viii).

De to neste bøkene er begge utgitt i 2007, henholdsvis i juni og november, og forfatterne skulle ha således ha hatt god tid til å ta stilling til og drøfte *mission-shaped church* konseptet.

Den første av disse er John Pritchard, *The Life and Work of a Priest* (xii+164s) (2007). Pritchard er forholdsvis nylig utnevnt som biskop i Oxford og har en bred bakgrunn som menighetsprest, prestelærer¹³ og fra andre høye embeter i kirken. Boken er meget velskrevet og lettlest, selv om språket er innholdsmettet. En viss selvironisk og humoristisk tone letter også lesningen. Det spennende ved denne boken er at den helt fra introduksjonsavsnittet av, og gjennom de ulike kapitler, er opptatt av at enhver prest i dag må tilpasse seg “a ‘mixed-economy Church` of both inherited models and fresh expressions” (xi). Den er inndelt i tre hoveddeler, og med innledning og avslutning utgjør den 17 kapitler. Hoveddelene har følgende overskrifter:

Part One. The Glory of God

Part Two. The Pain of the World

Part Three. The Renewal of the Church

Styrken i denne boken er at den både gir en klok og praktisk orientert innføring i viktige sider ved en tradisjonell prestetjeneste, samtidig som det bygges bro over til den nye kulturelle og sosiale virkelighet kirken nå befinner seg i. Med henvisning til moderne samfunnsforskning beskrives det paradigmeskiftet som nå foregår i den vestlige verden, og det hevdes: “The Church is caught up in this deep structural shift. No priest can afford to keep doing the same things in the same way as they were done in the 1970s” (44).

Den siste boken har tittelen, *The Human Face of Church. A Social Psychology and Pastoral Theology Resource for Pioneer and Traditional Ministry* (xvii+332) (2007), og de to forfatterne, Sara Savage og Eolene Boyd-MacMillan, er begge psykologer og forskere knyttet til “The Psychology and Religion Research Group” ved universitetet i Cambridge. Savage er kjent fra sin forskning omkring ungdom og spiritualitet¹⁴, og Boyd-MacMillan er for tiden involvert i et prosjekt vedrørende konflikter blant kirkeledere med ulike teologiske ståsted. Boken kan ikke vurderes som en vanlig lærebok i pastoralteologi, til det er dens sikte altfor begrenset. Allikevel har den svært mange anliggender som er viktige for prester og kristne ledere. I forordet omtales den av Steven Croft som “one of the first textbooks on Christian ministry to be written for this mixed economy of church life) (xii).

Vi nøyer oss med en generell presentasjon av denne boken ettersom mange av MSC rapportens anliggender er innarbeidet som viktige forutsetninger, uten alltid å være klart eksplisert.

Forfatterne presenterer selv boken på følgende måte: “This book is for everyone interested in the unfolding drama of the Christian church during a time of rapid change. [...] We have developed this social psychology and pastoral theology resource to support a ‘mixed economy of church’ comprising pioneer, traditional, lay and ordained ministries” (xiii).

Som sidetallet indikerer er det en omfattende framstilling. Den er dels bygget opp som en arbeidsbok med spørreskjemaer, og dels som en resursbok hvor en kan gå inn i spesielle tema.

---

¹³ Jf boken, utgitt sammen med Paul Ballard, *Practical Theology in Action. Christian Thinking in the Service of Church and Society* (1997/2006).

¹⁴ Jf, sammen med flere forfattere, *Making sense of Generation Y. The world view of 15-25-year-old* (2006).

Svært forenklet kan en sammenfattende si at forfatterne søker å bevisstgjøre på de ulike sosial-psykologiske prosesser og menneskelige personlighetstrekk som ofte ligger bak konflikter i kirkelig sammenheng. Dette er ikke minst aktuelt i en tid med store endringer og behov for mental omstilling og nytenkning. Vår generasjon karakteriseres som en "hengsel-generasjon" som lever i overgangen mellom to kulturelle paradigmer. Forfatterne forsøker, i dette perspektiv, å gi hjelp til å se at det noen ganger virkelig foreligger en konflikt, jf kapittel 3, "No Conflict Here – We are all Christians", og til å bevisstgjøre på hva som egentlig gjenspeiles i konflikten. I andre kapitler drøftes ulike typer av lederskap, teamarbeide, gruppedynamiske prosesser, endringsledelse og konfliktløsning. Videre vektlegges, i andre hoveddel, viktigheten av å utvikle sunne og ærlige personlige relasjoner, og det sies gode og kloke ting om hvordan mennesker vokser i tro og modenhet. Tredje hoveddel omhandler tilgjengelige resurser av ulik karakter for den som vil arbeide videre med problemstillingene i boken. Her er mye praktisk og nyttig materiale.

Den missiologiske profilering

Når det gjelder Cocksworth og Brown har, som nevnt, det missiologiske perspektiv særlig fått gjennomslag i den nye utgaven fra 2006. Her finner vi en ny introduksjon, en bearbeidelse av noen av de eksisterende kapitler og et helt nytt kapittel:

10. Being Sent.

Det sies nå i introduksjonen at dette er en bok "for those who want to think more about the priestly ministry of leading and shaping, guiding and forming God's priestly people" (x). Vekten på Guds folks prestelige tjeneste, på bakgrunn av dåpen, går da også som en rød tråd gjennom viktige deler av boken, og prestetjenesten defineres relasjonelt inn i et samspill med de andre lemmene på menigheten som Kristi legeme (15). Forfatterne avgrensar seg også overfor et klerikalt paradigme "in which the Church can only be present and active when authenticated by the ordained" (19). Den ordinerte tjeneste er allikevel viktig og ønskelig, og har som sitt særlige ansvar å se til at menigheten vokser som "a community embodying and demonstrating the *with-other-ness* and *for-other-ness* of God's life of love" (20). I en slik tjeneste indikerer og symboliserer presten at menighetens prestelige identitet ikke er noe mindre enn Kristi egen prestelige identitet (27).

Men det er i det nye kapittel 10 at intensjonene i MSC rapporten klarest kommer til uttrykk. Her knyttes det an til nyere missiologisk tenkning, særlig *missio dei* konseptet, og hele det trinitariske sendelsesperspektiv i NT. Ettersom kirken selv både er skapt gjennom Faderens sendelse av Sønnen og Ånden, og tatt inn i denne sendelse, må hele kirkens liv være innrettet på misjon. På det å bringe Guds frelse gjennom Kristus til alle mennesker (207-210). Og dette må også prege prestetjenesten, "We are to embody and demonstrate the Church's *sentness*" (210). Ettersom mange tradisjonelle framstillinger av pastorteologien har hentet mye av sitt materiale fra Pastoralbrevene i NT, har denne mye handlet om å ta seg av, undervise og betjene de mennesker som allerede tilhører kirken, sies det. Dette har da også vært naturlig i en tradisjonell folkekirkesituasjon hvor de aller fleste i det geografiske sokn har tilhørt kirken og deltatt i dens liv. Faren er imidlertid at en da lett har mistet "the missionary orientation of pastoral ministry" (211). I vår tid, hvor så mange mennesker er blitt fremmedgjort for kirken og et kristent gudstjenesteliv, er det derfor en praktisk nødvendighet at dette perspektivet på prestetjenesten gjenvinnes.

Selve inndelingen av Paul Avis bok gjenspeiler et klart missiologisk perspektiv:

1. *The Mission of God that shapes our Ministry*
2. *A Ministry shaped by the Mission of God*
3. *Ordained to a Ministry shaped by Mission*

I sin tilretteleggelse av misjonsbegrepet knytter også Avis an til *missio dei* konseptet slik dette særlig er tilrettelagt av David Bosch og i ulike økumeniske dokumenter, og han gir følgende definisjon:

“Mission is the whole Church bringing the whole Christ to the whole world” (1). Dette holistiske aspekt utdypes ved at missiologien og ekklesiologien knyttes nært sammen, og ved at misjon ikke tenkes snevert som evangelisering ved ord alene, eller ved ord og sakrament, men også ved en pastoral praksis i bred forstand. I et oppgjør med den tanke at misjon er noe som finner sted ved siden av, eller i tillegg til, kirkens daglige og ordinære tjeneste med ord, sakrament og pastoral omsorg, henviser han til misjonsbefalingen i Matt 28,19-20. Vi finner altså også her en grunnleggende korrespondanse med MSC rapporten. I sin innholdsbestemmelse av kirkens oppdrag bygger han videre på de tre leddene i misjonsbefalingen: forkynnelse med ord (proklamasjon og undervisning), forvaltning av sakramentene og pastoral omsorg (sjelesorg, veiledning og praktisk omsorg) (21-42). For Avis er det avgjørende å framheve at misjon, forstått som forkynnelse i ord, ikke er troverdig dersom denne ikke går hånd i hånd med pastoral omsorg. Han polemiserer derfor sterkt mot den tanke at pastoral omsorg bare dreier seg “maintenance” (vedlikehold) adskilt fra misjon (42).

Selv om Pritchard i sin bok er meget opptatt av den endrede samfunnssituasjonen, gir en fornyet vektlegging av kirkens misjonsoppdrag seg ikke bare av denne. Også han framhever det trinitariske sendesperspektiv som står sentralt i MSC: “God is forever in mission mode because that’s God’s nature” (5). Og dette misjonsoppdrag “[...] is exercised through the baptismal vocation of all God’s people, in the power of the Spirit” (6). Dette perspektiv er viktig for en prest som ofte føler seg presset av alle utfordringene rundt seg. Det gjelder å mobilisere og virke sammen med alle de samlede pastorale resurser som finnes blant Guds folk i den lokale menighet, det han også kaller “[...] the full ministerial workforce that God has given him or her” (145).

Mest interessant ut fra vårt perspektiv er del 3, og ikke minst de viktige kapitlene om presten som “Creative leader” og “Mature risk-taker”. Her profileres presten som teamleder og det sies: “*the priest always leads in collaboration with others*” (104). Interessant er her vekten på presten som “kulturanalytiker” som hjelper menigheten til å se de aktuelle utfordringer i tiden og som inspirerer til kreativitet og nytenkning for å møte disse, “Radical thinking is no longer a luxury and no priest is immune from the challenge of re-thinking the Church’s ministry” (129). Pritchard framstår her som en biskop som ikke ønsker å bremse eller kontrollere, men snarere utfordre til å gå nye veier.

Ekklesiologisk nytenkning

Ved siden av sendesperspektivet og det misjonale perspektiv på ekklesiologien, framhever MSC rapporten også behovet for ulike, nye typer av menigheter ved siden av de tradisjonelle soknemenighetene. Også dette gjenspeiles i det nye kapittel 10 hos Cocksworth og Brown: “We need *ecclesiological imagination*”, heter det (219). Det er et klart behov for å “nyforestille” seg (reimagine) hva det innebærer å være kirke i dag. Men dette forutsetter også en dyp innlevelse i selve kirkens vesen, en klar forståelse av hva som er kirkens kode eller DNA, og det kan ikke gjøres av en enkelt prest alene. Her kommer også det episkopale aspekt ved den anglikanske kirkeforståelse inn, planting av nye menigheter må skje i samforstand med den lokale biskop. Tidligere var det ofte slik at unge prester prøvde å skjule sine litt radikale og kreative tanker for sin biskop. Den tid er imidlertid forbi i de fleste bispedømmer i England, sies det, og mange biskoper er nå opptatt av å se sin tjeneste i et apostolisk sendesperspektiv: “They want to be able to exercise their *apostolic ministry* of sending and supporting, creating space for the Church to grow, blessing and nurturing new life as it

emerges” (220). Faktisk er det slik at mange biskoper nå savner og etterlyser større kreativitet og nytenkning i menighetene.

I den andre hoveddelen av Avis bok,(43-86), reises særlig to problemstillinger. Den første dreier seg om å avgrense “ministry”, tjeneste, fra det å leve et bevisst kristent disippelliv i hverdagen. Det siste er en enhver kristen kalt til. Begrepet *tjeneste*, hva enten det dreier seg om lek eller ordinert, dreier seg om noe mer. Og, for det andre, er det viktig å se at dette ikke er et individuelt begrep, men at det må ha en ekklesiologisk forankring. Mye av tankegangen her summeres opp i følgende sitat: “Christian actions are acknowledged by us to be expressions of ministry if they are recognized, expected or mandated by the Church, if they have a public dimension and if they are subject to some kind of accountability and oversight” (46). Denne ekklesiologiske forankring av tjenestebegrepet innebærer således at enhver tjeneste, i eller på vegne av kirken, må være inneforstått med og preget av det som er kirkens oppgave, nemlig det å representere og videreføre Kristi egen tjeneste overfor verden. I sin tredje hoveddel (88-120) definerer og avgrenser Avis den ordinerte tjeneste i forhold til andre tjenester i kirken i dag. Ut fra vårt perspektiv er det her interessant å se at også den ordinerte prestedtjeneste klart sees i rammen av en *misjonalt orientert ekklesiologi*. Spørsmålet om ny menighetsplanting og *a mixed economy of churches* ligger imidlertid utenfor fokus i denne boken.

Pritchard er tydelig klar over at den komplekse tiden kirken nå befinner seg i er svært krevende for mange prester. De må nemlig vende seg til å leve i to virkeligheter samtidig, eller i to “ecclesial worlds at the same time” (130). På den ene siden må de prøve å ivareta mange av de tradisjonelle tjenestene, samtidig med at de søker å omstille seg selv og sin menighet til de nye radikale endringer som er nødvendige dersom kirken skal overleve. Som en hjelp til denne omstillingen, både for pastoralteologien og ekklesiologien, beskriver han 8 “Design principles for a new Church” (132-136). Det må skje en bevegelse:

- *From individual ministry to a community of ministers in mission.* Tiden krever team av prester og lekfolk som arbeider nært sammen og støtter og oppmuntrer hverandre.
- *From guarding boundaries to growing relationships.* De fleste steder spiller ikke lenger geografiske grenser den samme rolle som tidligere. Folk er mobile og er mer opptatt av nettverk og relasjoner på tvers av geografi. Det gjelder derfor å tilstrebe gode relasjoner mellom tradisjonelle menigheter og nye som vokser fram i deres nærmiljøer.
- *From partial ministry to holistic mission.* Det trenges en ny bevissthet om at sosiale og kulturelle aktiviteter må gå sammen med evangelisering. Mange menigheter har vektlagt det første, men har ofte glemt å skape kontekster hvor åndelig søkende mennesker kan få stille, og eventuelt få svar på, dypere livsspørsmål.
- *From Sunday faithful to weekday disciples.* Kristne mennesker må her hjelpes til å tenke at det ikke så mye dreier seg om å *gå til kirke* som å *være kirke*. Det gjelder her å bevisstgjøre på et disippelliv som ser de 167 timene i uka de ikke er i kirken som det som virkelig teller.
- *From delegated ministry to shared ministry.* Det er ikke nok å delegere ansvar, men det må skje en reell deling av dette. En delt tjeneste har som mål å istandsette hele Guds folk til å tjene med sine gaver.
- *From autonomy to accountability.* Det å utøve autoritet uten å bli stilt til ansvar er farlig. Dette er noe vi i dag lærer fra mange sekulære sammenhenger, og det må også gjøres gjeldende for en kirkelig tjeneste.
- *From conventional faith to passionate commitment.* I økende grad er det å delta i en menighets liv i dag uttrykk for et positivt valg og ikke bare en tilfældighet. Og ettersom vi nå lever i en “seeing is believing” kultur ser mange utenforstående etter forandrede liv hos aktive kirkefolk. Ulike typer av åndelig fornyelse er derfor viktig.

- *From self-preservation to suffering and celebration.* For lenge har kirken i den vestlige verden hatt en dominerende og selvsagt posisjon. Vi beveger oss nå inn i tider som vil bli mye vanskeligere, og vi må være forberedt på lidelse. Men midt i dette vokser det fram nye typer av gudstjenester og samlinger, i katedraler og andre steder, som feirer Guds storhet og demonstrerer at lovprisning ofte er kirkens beste reaksjon på vanskelige tider.

At det i denne boken utvikles en pastoralteologi som er helt i tråd med intensjonene i MSC gir seg også av et følgende sitat. Selv om CofE har identifisert behovet for en ny pionertjeneste for både ordinerte og leke menighetsledere, gjelder det at “every priest will need to have some of this pioneering spirit in his or her soul. The one disabling characteristic will be rigidity.” (138).

Konklusjon

En kortfattet konklusjon på vår undersøkelse kan formuleres slik:

Intensjonene fra MSC rapporten er i ferd med å slå igjennom på bred front, og i ulike kirkelige tradisjoner, i arbeidet med pastoralteologi og presteutdanning innen CofE.

Avsluttende kommentar og utblikk til norsk kirkevirkelighet

Steven Croft, som er en av de ledende skikkelser i den omstillingsprosess som skjer innen CofE, summerer den utfordring kirken nå står overfor i tre enkle spørsmål¹⁵:

1. Hvordan kan vi støtte og opprettholde eksisterende menigheter i deres gudstjenesteliv og misjon?
2. Hvordan kan vi plante og utvikle nye menigheter som tar på alvor den nye kontekst vi befinner oss i?
3. Og hvordan kan vi hjelpe begge parter i denne nye “blandede økonomi” av menigheter til å leve og blomstre sammen?

For vår egen del vil vi legge til et fjerde spørsmål:

Hvordan skal en make å rekruttere nok personell, særlig av ordinerte prester til å arbeide i det større, samlede, antall av menigheter som denne utviklingen vil føre med seg?

Vi har tidligere nevnt at CofE har flere modeller for utdanning av sine prester. Det er mitt bestemte inntrykk at den nye kreativitet og fleksibilitet innen kirken, i seg selv, allerede virker motiverende og rekrutterende blant mennesker som kanskje ikke kunne tenke seg en helt tradisjonell presterolle. En stadig stigende prosentdel av personer som nå rekrutteres til prestedtjeneste kommer da også fra livskraftige menigheter som, over tid, har utviklet et noe mer utradisjonelt gudstjeneste- og menighetsliv. Mange av disse vil ha en spesiell motivering for å arbeide med ulike *fresh expressions of church*. Den nye vilje til endring i mange tradisjonelle menigheter, og mange biskopers tilskyndelse til nytenkning, leder også til at mange unge mennesker med bakgrunn i slike menigheter nå trekkes mot prestedtjeneste. Som et eksempel nevner vi her at en menighet i Londonområdet, med en moderat evangelikal/karismatisk profil, i løpet av de 12-13 siste år har rekruttert 20 personer til presteutdanning. Og de regner med at 10 nye vil følge etter i løpet av de kommende 5 år.

Ellers er det særlig to faktorer som har vært nevnt som drivkreftene bak den omstillingsprosessen som nå foregår i England:

- Et realistisk forhold til den tilbakegang over mange år som har preget kirkelivet i England, og som også har fått store økonomiske konsekvenser for kirken.

¹⁵ Forordet, Savage and Boyd-MacMillan (2007: xi).

- En ny bevisstgjøring på det misjonale aspekt ved ekklesiologien og de konsekvenser dette også må få for prestetjenesten og alt kristent lederskap. Det interessante er at disse spørsmålsstillingene ikke bare har fått en legitim status innen CofE, men også blir sett som helt presserende for kirkens framtid.

Nå er det forskjeller på den kirkelige og samfunnsmessige situasjon i England og Norge. En viktig forskjell er at vi i Norge har mange flere døpte, ikke aktivt engasjerte, medlemmer av kirken. Dette innebærer at det misjonale aspekt må utformes på en noe annen måte. Et godt skritt i riktig retning her foreligger, etter min mening, i artikkelen “Misjonerende folkekirke. Selvmotsigelse eller mulighet” (Hegstad 2004). En viktig side ved en misjonal tenkning og praksis dreier seg om å *bekreftede tilhørighet* hos mennesker som sliter med livet sitt, eller opplever å ha liten tro. På den annen side må en misjonal tenkning hele tiden ha kontakt med misjonsbefalingens målsetting og *utfordre* døpte mennesker som svært sjelden søker til kirke, eller et kristent fellesskap, på at det å være en kristen også dreier seg om disippelskap og etterfølgelse av Jesus. Og om deltakelse i et gudstjenestefeirende fellesskap.

En annen viktig forskjell er at vi i Norge har tilgang til en betydelig offentlig økonomi. Men kanskje trenger vi i dag å spørre om dette faktum “kamouflerer” den situasjon at det mange steder i Norge ikke finnes en kirkelig engasjert grasrot sterk nok til å holde oppe den type av menigheter som nå finnes?

Selv om CofE framdeles har adgang til visse fond er det nå, i hovedsak, den kirkelig engasjerte grasrot som har det bærende ansvar, åndelig og økonomisk, for kirkens fortsatte eksistens.

Kanskje kan vi se fire utviklingstendenser i Norge:

1. Samfunnskulturen, ikke minst slik denne gjenspeiles i massemedia og offentlig debatt, fjerner seg, i Norge som i resten av Vest-Europa, mer og mer fra en kristen virkelighetsforståelse og et kristent verdigrunnlag.
2. Statistikkene over gudstjenestedeltakelse tyder, i de fleste deler av landet, på at den kirkelig engasjerte grasrot blir mindre og mindre.
3. Troen på Gud fornektes av en stadig større del av befolkningen. I følge en undersøkelse fra februar 2008 regner nå 47% av norske menn seg som ateister. Her må det legges til at det synes å være et betydelig sprik i resultatene fra ulike undersøkelser av norske innbyggers forhold til tro og religion.
4. På det økonomiske område kan en knapt forvente at tilskuddene fra stat og kommune vil øke vesentlig i årene som kommer. Snarere er det grunn til regne med at de kirkelige budsjetter, særlig i kommunesektoren, vil tape i konkurransen med eldreomsorg, helse- og skolepolitikk.

Om disse observasjonene er holdbare er det på høy tid at vi også i Norge, og i de andre nordiske land, begynner å stille følgende spørsmål:

- Hva slags menigheter kan vi, i et slikt perspektiv, begynne å se for oss i en ikke altfor fjern framtid?
- Og hva slags pastoralteologi og presteutdanning trenger vi da å utforme for å utvikle og lede disse menighetene?
- Videre trenger vi kanskje å undersøke hva slags typer av menigheter, eller kristne organisasjoner, i norsk sammenheng, som driver et arbeide som har potensial til å rekruttere til kirkelige tjenester.
- Og vi trenger å spørre: Kan vi forvente at engasjerte kristne ungdommer i dag vil la seg rekruttere til de tradisjonelle akademiske teologistudiene og til å gjøre tjeneste i tradisjonelle norske soknemenigheter? Eller til tjeneste i en kirke hvor den teologiske profil stadig synes å bli mer uklar?

Etter denne forfatters mening haster det ikke minst med å utforme ulike typer av presteutdanning, som ikke bare vektlegger en akademisk skolering, men også ferdigheter i å

plante nye typer av menigheter og til å hjelpe tradisjonelle menigheter til omstilling og ny utvikling. Her foreligger det store utfordringer både til de teologiske utdanningsinstitusjonene og til det kirkelig lederskap på ulike nivåer.

Litteratur

- Avis, Paul (2005): *A Ministry shaped by Mission* (xvi+129s), London: T & T Clark International.
- Avis, Paul (2000): *The Anglican Understanding of the Church. An Introduction*, London: SPCK.
- Avis, Paul (2003): *A Church Drawing Near. Spirituality and Mission in a Post-Christian Culture*, London: T&T Clark International.
- Bayes, Paul and Sledge, Tim (m.fl.) (2006): *mission-shaped parish. traditional church in a changing context*, London: Church House Publishing.
- Cocksworth, Christoffer and Brown, Rosalind (2002/2006): *Being a Priest Today. Exploring priestly identity* (xii+237s), Norwich: Canterbury Press.
- Cocksworth, Christoffer (1997): *Holy, Holy, Holy. Worshipping the Trinitarian God*, London: DLT.
- Cray, Graham (2006): "En verden i forandring – en kirke i forandring? Utfordringen fra dagens samfunn til den etablerte kirke" og "Fra vedlikehold til misjon. Behovet for en missional ekklesiologi i de etablerte europeiske kirker", i Hesselberg (2006: 28-36 og 94-102).
- Croft, Steven (1999): *Ministry in Three Dimensions*, London: DLT.
- Croft, Steven (ed) (2006): *The Future of the Parish System. Shaping the Church of England for the 21st Century*, London: Church House Publishing.
- Croft, Steven and Walton, Roger (2005): *Learning for Ministry. Making the most of study and training*, London: Church House Publishing.
- Croft, Steven (ed) (2006): *Mission-shaped Questions. Defining issues for today's Church*, London: Church House Publishing.
- Dewar, Francis (1991/2000): *Called or Collared. An Alternative Approach to Vocation*, London: SPCK.
- Engelsviken, Tormod og Sannes, Kjell Olav (utg.) (2004): *Hva vil det si å være kirke. Kirkens vesen og oppdrag*, Trondheim: Tapir.
- Engelsviken, Tormod (2004): "Den misjonale kirke og utfordringer fra kirken i sør", i Engelsviken og Sannes (utg.), 2004, 69-92.
- Gaze, Sally (2006): *mission-shaped and rural. growing churches in the countryside*, London: Church House.
- Gibbs, Eddie (2005): *LeadershipNext. Changing Leaders in a changing Culture*, Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press.
- Guder, Darrell L. (1999): *The Continuing Conversion of the Church*, Grand Rapids: Eerdmans.
- Hanssen, Ove Conrad (2004): "Fra vedlikehold til misjon", *Halvårsskrift for Praktisk Teologi* 21, 2/2004, 26-35.
- Hanssen, Ove Conrad (2006): "Kirkens framtid – framtidens kirke" i Hesselberg (2006), 9-19.
- Hanssen, Ove Conrad (1/2007): "Fra empirisk undersøkelse til pastoral praksis", *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap* 61, 1/2007, 45-60.
- Hanssen, Ove Conrad (2/2007): "Kirke i en ny tid? Utfordringer fra 'emerging churches' og 'fresh expressions of church'", *Halvårsskrift for Praktisk Teologi* 24, 2/2007, 3-13
- Hegstad, Harald (2007): "Menighetsutvikling på amerikansk", *Halvårsskrift for praktisk teologi* 24, 2/2007, 14-23.
- Hegstad, Harald (2004): "Misjonerende folkekirke. Selvmotsigelse eller mulighet", *Norsk tidsskrift for misjon* 58, 4/2004, 213-224.
- Hesselberg, Thor (utg.) (2006): *Kirkens framtid og framtidens kirke*, Oslo: Luther.
- Hope, Susan (2006): *mission-shaped spirituality. the transforming power of mission*, London: Church House Publishing.
- Hull, John M. (2006): *Mission-Shaped Church. A Theological Response*, London: SCM Press.

- Jackson, Bob (2005): *The Road to Growth. Towards a thriving Church*, London: Church House Publishing.
- Jørgensen, Knud (2004): "Trenger kirken omvendelse? På vei mot en misjonale ekklesiologi" i Engelsviken og Sannes (utg.), 2004, 51-68.
- Mission-Shaped Church: church planting and fresh expressions of church in a changing culture*, London: Church House Publishing 2004.
- Mobsby, Ian (2006): *Emerging and fresh expressions of Church. How are they authentically Church and Anglican?*, London: Moot Community Publishing.
- Pritchard, John (2007): *The Life and Work of a Priest*, London: SPCK.
- Pritchard, John and Ballard, Paul (1997/2006): *Practical Theology in Action. Christian Thinking in the Service of Church and Society*, London: SPCK.
- Ramsey, Michael (1972/1985): *The Christian Priest Today*, London: SPCK.
- Redfern, Alastair (1999): *Ministry and Priesthood*, London: DLT.
- Rivers, Robert S. (2005): *From Maintenance to Mission. Evangelization and the Revitalization of the Parish*, New York/Mahwah N.J.: Paulist Press.
- Robinson, Martin (2005): *Planting Mission-Shaped Churches Today*, Oxford: Monarch.
- Roxburgh, Alan J. and Romanuk, Fred (2006): *The Missional Leader. Equipping your Church to reach a changing World*, San Francisco: Joey-Bass.
- Savage, Sara and Boyd-MacMillan, Eolene (2007): *The Human Face of Church. A Social Psychology and Pastoral Theology Resource for Pioneer and Traditional Ministry* (xvii+332), Norwich: Canterbury Press.
- Savage, Sara (m.fl.) (2006): *Making sense of Generation Y. The world view of 15-25-year-old*, London: Church House Publishing.
- Skjevesland, Olav (1999): *Invitasjon til praktisk teologi*, Oslo: Luther.
- Smith, Alan (2008): *God-Shaped Mission: Theological and Practical Perspectives from the Rural Church*, Norwich: Canterbury Press.
- Stott, John R. W. (1961): *The Preachers Portrait. Some New Testament Word Pictures*, London: Tyndale Press.
- Sudworth, Tim (m.fl.) (2007): *mission-shaped youth. rethinking young people and church*, London: Church House Publishing.
- Tjørhom, Ola (1999): *Kirken – troens mor. Et økumenisk bidrag til luthersk ekklesiologi*, Oslo: Verbum.
- Williams, Eleanor (2008): *Fresh Expressions in Urban Context*, Cambridge: YTC Press.
- Whithers, Margaret (2006): *mission-shaped children. moving towards a child-centered church*, London: Church House Publishing.

Sammendrag:

I kjølvannet av rapporten *Mission-shaped Church* (2004) er store deler av engelsk kirkeliv blitt mer bevisstgjort på kirkens sendelsesoppdrag og misjonale karakter. Dette perspektiv er nå i ferd med å bli utmyntet på en hel rekke områder av kirkens liv og tjeneste. Denne artikkelen konstaterer dette og setter særlig søkelyset på pastoralteologien og tenkningen om presters utdanning og tjeneste. Ved en gjennomgang av fire nye (etter 2006) lærebøker i pastoralteologi, påvises det at også pastoralteologien nå er i ferd med å bli preget av dette perspektivet. Avslutningsvis spørres det om denne vilje til nytenkning omkring menighetsliv, prestedtjeneste og utdanning til kirkelige tjenester har interesse for norsk sammenheng.